

VELLS LLIBRES I NOVES TECNOLOGIES AL VOLTANT
DELS LLETRA FERITS VALENCIANS: LA BIBLIOTECA
VALENCIANA DIGITAL (BIVALDI)

Com s'afirma en l'escrit de presentació de la «*Biblioteca Valenciana Digital*» (BIVALDI):

«Las bibliotecas se deben a la sociedad a la que sirven, una sociedad en la que cada vez se necesita y se demanda más y mejor información. Si no es cuestionado por nadie que las denominadas “Tecnologías de la Información” y el crecimiento de la red internet han suesto una revolución en cuanto a la transmisión de noticias y conocimientos, es también indudable que las bibliotecas y archivos —cuya misión primordial sigue siendo la selección, preservación y difusión de la información incluso en esta era de las telecomunicaciones— no pueden ni deben quedar al margen de esta revolución social. Las bibliotecas habrán de adaptarse, por lo tanto, a estas nuevas tecnologías —al igual que también lo hicieron en otros momentos históricos— con el fin de responder adecuadamente a las nuevas demandas de los usuarios.

Una de las posibles respuestas a estas nuevas demandas, son las bibliotecas digitales. Un tipo de bibliotecas, además, cuyo impacto social y cultural es incomparablemente más alto que el de las tradicionales al facilitar el acceso de cualquier persona, independientemente de su lugar de residencia, a la información custodiada tanto en los grandes depósitos bibliográficos como en los pequeños archivos.

El bajo costo de mantenimiento de la información una vez digitalizada, su elevada velocidad de recuperación, la gran capacidad de almacenamiento de los sistemas informáticos, etc. explican, asimismo, la rápida proliferación mundial de este tipo de proyectos tecnológicos. En la mayoría de aquellos que están impulsados por organismos públicos, se ha procedido a la digitalización de obras de interés general pero es indudable que, en breves fechas, los investigadores universitarios, y los usuarios en general de las bibliotecas, demandarán la presencia en la red de publicaciones de interés local o «menor», y más en casos como el de la Comunidad Valenciana donde existe un rico patrimonio cultural, lingüístico, histórico y artístico».

En aquest sentit, la *Llei d'Organització Bibliotecària de la Comunitat Valenciana*, atorga a la Biblioteca Valenciana, com a cap del sistema bibliotecari de la nostra Comunitat Autònoma, les missions essencials de reunir, custodiar, conservar i difondre el patrimoni bibliogràfic valencià així com l'elaboració del seu catàleg col·lectiu. En el compliment d'aquestes competències i a fi d'aconseguir la màxima difusió d'aquest ric patrimoni bibliogràfic i cultural, des de la nostra arribada a la Biblioteca Valenciana hem impulsat la creació i posada en marxa d'un projecte tecnològic denominat «*Biblioteca Valenciana Digital*» (BIVALDI).

Per a portar endavant l'encàrrec fet des de la direcció de la Biblioteca Valenciana, procedirem a analitzar les biblioteques digitals existents, els rics fons bibliogràfics de la nostra Biblioteca, la seua nombrosa producció editorial, les seues funcions legals, els escassos mitjans tècnics amb què comptàvem i el tipus d'usuaris i investigadors que acudien diàriament a la Biblioteca Valenciana. L'anàlisi de les respostes o informacions obtingudes tingué, com a resultat, la presa d'unes decisions per la nostra part que, executades per una empresa informàtica externa, han cristal·litzat en BIVALDI i en totes les seues característiques pròpies que la diferencien de les altres biblioteques digitals existents.

En aquest sentit cal dir que, juntament amb les publicacions i els catàlegs de les exposicions dutes a terme en la Biblioteca Valenciana, en aquest projecte digital tindran cabuda les obres literàries i científiques valencianes més rellevants i significatives, així com aquelles que puguen ser considerades de major interès per al desenvolupament de la investigació científica sobre el patrimoni històric, bibliogràfic i cultural de la nostra Comunitat Autònoma. D'incunables a manuscrits, d'obres costumistes populars als literats clàssics valencians, de monografies de temàtica històrica a tractats de dret foral, la digitalització de totes aquestes obres, i la seua inclusió en BIVALDI, permetran que siguen accessibles a lectors de tot el món de forma òptima, i que doten així mateix l'estudiós en la història i la literatura de les nostres terres d'una ferramenta informàtica de fàcil maneig per al desenvolupament de les seues investigacions, ja que permet una senzilla navegació per les obres digitalitzades bé d'una manera individualitzada visualitzant l'obra original, la seua transcripció o la seua traducció, bé d'una manera simultània, i en una única pantalla, l'obra original al costat de la seua transcripció i la seua traducció. A més a més, en la nostra «*Biblioteca Valenciana Digital*», s'inclouran també transcripcions, traduccions, bibliografies, biografies de literats, estudis especialitzats sobre aquestes obres i els seus impressors, etc.

D'aquesta forma, des del nostre lloc de treball a la Biblioteca Valenciana desenvolupant la «*Biblioteca Valenciana Digital*», intentem proporcionar als estudiosos textos i obres bàsics per a les seues investigacions alhora que intentem respondre no sols a les noves demandes dels usuaris sinó també a l'obligació legal i històrica de la Biblioteca Valenciana de conservar i difondre en tot el món el ric patrimoni bibliogràfic i cultural dels valencians.

A BIVALDI s'accedeix, des de la seua pública presentació el passat mes de maig, a través de la pàgina web de la Biblioteca Valenciana (<http://bv.gva.es>), en la seua URL directa (<http://bv2.gva.es>), o a través del link establert en la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes (<http://cervantesvirtual.com>).

Una volta dins de BIVALDI, l'usuari troba una pàgina d'inici, des de la qual es pot accedir a una guia d'ús, al catàleg —on es troben agrupades en distintes «biblioteques temàtiques» o col·leccions les diferents obres digitalitzades pertanyents al patrimoni bibliogràfic, històric i cultural valencià— i a diverses transcripcions, traduccions, estudis, bibliografies, etc. que s'hi relacionen. En la part superior esquerra de la majoria de les pàgines web existents en BIVALDI, es lo-

calitza el logotip de la «Biblioteca Valenciana Digital» des d'on es pot accedir a aquesta pàgina d'inici.

A la pàgina que denominem «*Accés al catàleg*», podem realitzar diversos tipus de recerques així com accedir directament al «*Catàleg BIVALDI*» i a l'enllaç «*Comentaris-suggeriments de l'usuari*» que permet remetre a la Biblioteca Valenciana els comentaris o suggeriments referents a BIVALDI que es considere oportú.

1. REQUISIT PREVI PER A UN LLIURE I PLE ACCÉS: EL REGISTRE D'USUARIS

Per a accedir a les obres digitalitzades i a la totalitat de prestacions existents en BIVALDI, és **imprescindible estar registrat com a usuari**. El motiu fonamental d'aquest obligatori *registre d'usuaris* enfront del lliure accés a través d'Internet present en altres biblioteques digitals radica en la necessitat de conjugar la protecció que la vigent Llei de Propietat Intel·lectual atorga als drets d'autor —a diferència d'altres biblioteques digitals, en BIVALDI trobem obres amb drets d'autor encara vigents— i la necessitat de difusió inherent a tota institució bibliotecària i, en especial, a la Biblioteca Valenciana respecte al patrimoni bibliogràfic, històric i cultural valencià.

Per a aconseguir aquesta condició d'usuari registrat, la primera vegada que s'accedisca a BIVALDI s'ha de fer com a «*Non Usuari*», acceptar les «*Condicions d'accés*» i omplir el formulari d'inscripció. Són obligatoris els camps de «*Nom*», «*Cognoms*», «*País*», «*E-mail*» i «*Finalitat d'accés per a investigació personal o docència*».

L'acceptació del formulari d'inscripció per part de l'usuari suposa el seu compromís:

- A complir la legislació vigent en matèria de propietat intel·lectual.
- A no utilitzar les imatges, impressions, reproduccions, etc. obtingudes de la Biblioteca Valenciana Digital per a qualsevol altre ús diferent de la docència o la investigació.
- En cas de publicació de la investigació realitzada on s'inclouen aquestes imatges, impressions, reproduccions, etc. a sol·licitar i obtenir, amb anterioritat a aqueixa publicació, el corresponent permís del centre o institució propietària de l'obra original, i a entregar dos exemplars de l'obra una vegada editada tant al referit organisme com a la Biblioteca Valenciana.

De conformitat amb la Llei Orgànica 15/1999 de 13 de desembre de Protecció de Dades de Caràcter Personal (LOPD), les dades de caràcter personal subministrades per l'usuari queden incorporades a un fitxer automatitzat. Aquestes dades són tractades amb el grau de protecció adequat, i es prenen les mesures de seguretat necessàries per a evitar-ne l'alteració, la pèrdua, el tractament o l'accés

no autoritzat de tercers que les puguen usar per a finalitats distintes de les sol·licitades a l'usuari.

Una vegada remesa la sol·licitud de registre, el sistema informàtic de BIVALDI facilita a l'usuari, en el termini d'uns minuts i en l'adreça de correu electrònic indicada en l'anterior formulari d'inscripció, una contrasenya d'accés a les obres integrants de la «*Biblioteca Valenciana Digital*» (BIVALDI).

Si ja s'està registrat, l'usuari ha d'identificar-se amb el nom i la contrasenya rebuda en el seu compte de correu electrònic. Aquestes individuals «*claus*» informàtiques d'accés poden ser canviades pel mateix usuari.

2. OPCIONS DE RECERCA

A més d'un accés general a les obres digitalitzades a través del *Catàleg BIVALDI* —cadascuna de les nostres *biblioteques temàtiques* o *col·leccions* presenta un catàleg individualitzat accessible per mitjà d'enllaç—, la localització de les obres presents en la *Biblioteca Valenciana Digital*, es pot efectuar per mitjà de les següents opcions de recerca:

- **RECERCA GENERAL** introduint paraules clau referents a autor, títol, impressor, etc.
- **RECERCA AVANÇADA** on l'usuari, a través de dos mètodes diferents, pot afinar la consulta: el primer mètode de recerca es basa en tres camps determinats mentre que, amb el segon mètode, es realitza una recerca més general.

A) PRIMER MÈTODE DE RECERCA:

- **Títol**: Cadena de més de dos caràcters. Realitza la recerca en els «*Títols*» dels documents.
- **Autors**: Cadena de més de dos caràcters. Realitza la recerca en els «*Autors*» dels documents.
- **Data Edició/Producció**: Consta de tres camps individualitzats per mitjà dels quals l'usuari pot fer recerques introduint un any concret, un lapse temporal o una data exacta. El camp «*Data Exacta*» ([dd-]mm-aaaa) és independent dels dos anteriors i consta d'una cadena de deu caràcters com a màxim i set com a mínim. Si algun dels dos camps anteriors de dates (any concret o lapse temporal) està actiu, el camp «*Data Exacta*» no podrà ser utilitzat per a la recerca. La introducció de les dades de mes (dos xifres) i any (quatre xifres) és obligatòria mentre que escriure el dia és opcional. Aquestes dades del camp «*Data Exacta*» hauran d'estar separades sempre entre si per un guionet (dd-mm-aaaa).

B) SEGON MÈTODE DE RECERCA:

— Paraules Clau:

Aquest mètode permet la recerca de paraules —amb un nombre de caràcters superior a dos— en el títol, autor, impressor, lloc d'edició, «descriptors», etc. de les obres digitalitzades. Les paraules s'hauran d'introduir separant-les per espais en blanc tenint en compte que, per a la recerca, es consideraran com si estigueren unides per l'operador «O».

El sistema de recerca, tant el general com l'avançat, no discrimina entre majúscules i minúscules, és a dir, el resultat de la recerca serà el mateix tant introduint els termes a buscar en majúscules com en minúscules. No obstant això, els accents sí que es tindran en compte a l'hora d'efectuar recerques.

Els resultats obtinguts en aquests dos tipus de recerca poden ser refinats mitjançant l'ús, ara d'operadors booleans que permeten relacionar entre si els termes de recerca emprats —els tres operadors clàssics són els d'unió (O), intersecció (I) i el de negació (NO)—, ara de filtres com, per exemple, el «*Tipus document/Col·lecció*».

3. CONSULTA D'OBRES DIGITALITZADES: LES COL·LECCIONS TEMÀTIQUES

Com a mitjà d'aclarir al màxim les opcions de consulta i prestacions d'interès científic pròpies de BIVALDI, exemplificarem aquests aspectes en dues de les col·leccions digitals actualment existents dins de la Biblioteca Valenciana Digital: «**Incunables**» (llibres impresos abans de 1500) i «**Manuscrits de la Biblioteca Valenciana**», ambdós amb catàlegs independents d'obres

3.1. Incunables

Després d'accedir al catàleg de BIVALDI i seleccionar un dels incunables digitalitzats, apareixerà una fitxa informativa sobre l'obra original. Hi figura:

- **Títol** de l'incunable.
- **Autor**: informació biogràfica actualitzada sobre l'autor de l'obra (format PDF).
- **Descripció** de l'obra.
- **Edició**: lloc, data d'edició i informació sobre els editors o impressors (format PDF).
- **Estudis digitalitzats**: accés en format PDF a diversos estudis científics relacionats amb l'incunable.

- **Bibliografia General** orientativa sobre l'obra, l'època, l'autor, el traductor, etc. (format PDF).
- **Notes:** Informacions de tipus menor sobre l'obra nascudes, en moltes ocasions, del procés de digitalització, transcripció i traducció.

Des d'aquesta fitxa informativa referida a l'original digitalitzat, pot accedir-se a la consulta de les fitxes bibliogràfiques de la «*Transcripció-Edició*» i de la «*Traducció*» presents en BIVALDI i, també, a les diferents formes de visualització de l'incunable a què, posteriorment, ens referirem. L'usuari hi trobarà, així mateix, enllaços a la fitxa catalogràfica d'aquest incunable en les versions electròniques del «*Catàleg de la Biblioteca Valenciana / Catàleg del Patrimoni Bibliogràfic Valencià*» i del «*Catàleg del Patrimoni Bibliogràfic Espanyol*», catàlegs que proporcionen a l'investigador dades sobre les biblioteques i arxius que conserven exemplars de l'incunable.

Respecte als dos nous tipus de fitxes que acabem de mencionar —«*Transcripció-Edició*» i «*Traducció*»—, assenyalarem que la seua estructura interna és semblant i proporciona unes mínimes dades bibliogràfiques —títol, autor i publicació— de les transcripcions o traduccions que acompanyen en BIVALDI les imatges digitalitzades dels incunables. En la majoria de casos, aquestes transcripcions i traduccions han estat tractades amb programes informàtics de Reconeixement Òptic de Caràcters (OCR) per tal de millorar la seua facilitat de lectura.

3.2. *Manuscrits de la Biblioteca Valenciana*

Després de seleccionar el manuscrit desitjat, l'usuari accedirà a una fitxa informativa estructurada de la manera següent:

- **Títol** del manuscrit.
- **Data** o datació del manuscrit o document.
- **Descripció física** del document i menció de les característiques generals del manuscrit.
- **Productor/s** de l'obra.
- **Abast i contingut:** Resum o regest del contingut del manuscrit.

A l'igual que en el cas dels incunables, des de la fitxa informativa referida a l'original del manuscrit, pot accedir-se a les fitxes de «*Transcripció-Publicació*» i de «*Traducció*», amb unes característiques i funcionalitats semblants a les ja referides en parlar de la col·lecció d'incunables. Així mateix, hi figura un enllaç a la fitxa catalogràfica d'aquest manuscrit en el «*Catàleg de la Biblioteca Valenciana / Catàleg del Patrimoni Bibliogràfic Valencià*». En algunes fitxes, apareix també un enllaç denominat «*Altres publicacions*» on l'usuari trobarà referències bibliogràfiques a altres transcripcions o traduccions d'aquest mateix manuscrit.

4. VISUALITZACIÓ I IMPRESSIÓ DE LES OBRES DIGITALITZADES

La consulta i visualització de les obres existents en BIVALDI presenta les modalitats següents:

- **Document original** (en imatge).
- **Transcripció** (OCR).
- **Traducció** (OCR).
- Generació informàtica en una única pàgina de múltiples i petites imatges del llibre complet que hem denominat **miniatures** o **thumbnails**.
- **Visió múltiple** i simultània del **document original**, de la **transcripció** i de la **traducció**.
- Visualització de l'original a una escala major (**detall**).

Aquests sis diferents tipus de visualització o de «*navegació informàtica*» permeten a l'usuari optar per diverses formes d'accés al document tenint en compte que, en qualsevol moment i des de qualsevol pàgina, es pot passar d'un tipus de visualització a un altre. En ocasions, les imatges dels documents originals han estat tractades digitalment a fi d'eliminar taques d'humitat, restes d'oxidació, antics segells de biblioteques, etc. que dificultaven, d'una manera important, la lectura del text.

En totes les pàgines i imatges presents en BIVALDI apareixen «*marques d'aigua*» consistents, bé només en el logotip de la Biblioteca Valenciana, bé en aquest acompanyat del corresponent a la institució o biblioteca on es localitza l'original del document o obra digitalitzada.

Si bé per a la impressió dels documents continguts en BIVALDI es pot utilitzar la icona present en la barra del navegador web, és recomanable emprar la icona creada *ex professo*, i que apareix en algunes de les pàgines, a fi d'ajustar adequadament la grandària del document a la del paper A4.

Actualment, des de la Biblioteca Valenciana treballem per impulsar un total de 18 col·leccions temàtiques, amb una ampla cronologia, on ficarem a l'abast de l'usuari, en un termini de 4 anys, un total de 400 obres digitalitzades. En el moment d'escriure aquestes línies, dins de BIVALDI es poden trobar tres grans col·leccions: incunables, manuscrits de la B. Valenciana i polígrafs valencians.

Actualment hi ha disponibles un total de 24 incunables i manuscrits. La Universitat de València ha facilitat la digitalització dels incunables de *Les obres o trobes en laors de la Verge Maria* —la primera obra literària impresa a Espanya, concretament en 1474—; del *Tirant el Blanch* de Joanot Martorell; del *Regiment de la cosa pública* —obra de Francesc Eiximenis—; de l'Homelia *sobre el psalm «De profundis»* de Jeroni Fuster; de l'Omelia *sobre el psalm «Miserere mei Deus»* de Narcís Vinyoles; de *Lo somni de Joan Joan*; de *Lo procés de les olives*; i l'incunable de 1493 que conté la *Història de la Passió* de Bernat Fenollar i Pere Martínez, la *Contemplació a Jesús Crucificat* de Joan Escrivà i Bernat Fenollar i l'*Oració a*

la *Sacratíssima Verge Maria*, obra del cavaller i mestre en teologia Joan Roís de Corella, l'últim dels nostres grans literats medievals.

Dels rics fons de l'Hispanic Society es reproduïxen les dues úniques pàgines conservades de la *Biblia valenciana* impresa en 1478 i atribuïda a Bonifaci Ferrer, germà de Sant Vicent. Així mateix, la digitalització de l'exemplar del *Tirant el Blanch* custodiat en aquesta institució americana ha permès suplir les pàgines desaparegudes o en mal estat de l'edició *princeps* conservada en la Universitat de València de l'obra de Joanot Martorell, una novella valenciana que, en opinió de Cervantes, era el millor llibre del món pel seu estil.

L'Abadia de Montserrat, per la seua banda, ha donat, així mateix, el seu permís per a la digitalització de l'exemplar allí conservat de l'*Antidotarium clarificatum*, imprès en 1495 per Nicolau Spíndeler i obra del valencià Arnau de Vilanova, metge de papes i reis.

L'Ajuntament de València ha tingut la gentilesa de permetre la digitalització de dos dels seus incunables: en primer lloc, de la traducció de la *Imitació de Jesucrist* —més conegut pel *Kempis*— redactada amb el nom de *Menyspreu del món* per Miquel Pérez —la seua edició barcelonina de 1482 és la més antiga traducció d'aquesta obra impresa en llengua romanç en el món—; en segon lloc, de *Lo quart del Cartoxà* traducció, redactada per Joan Roís de Corella, de les *Meditationes vitae Christi* de Ludolf de Saxonia, una versió del *Cartoxà* de la que el propi rei Ferran el Catòlic, des de Castella, va demandar un exemplar a les autoritats valencianes

BIVALDI ha comptat també amb la col·laboració de la Biblioteca Nacional de Madrid, que ha atorgat el seu permís per a la digitalització dels incunables de l'*Obra a llaors de Sent Cristofol*, i del *Vita Christi* de sor Isabel de Villena —una de les escriptores més importants de l'Europa medieval— obra de la qual existeix en la Biblioteca Valenciana un exemplar incomplet.

Respecte als manuscrits digitalitzats, els tres presents fins al moment en BIVALDI pertanyen a la Biblioteca Valenciana: la *Relación de las célebres fiestas que hizo la villa de Chilches ...en el año 1829*, la *Confirmació de la primera carta de poblament de Sant Mateu* efectuada en 1274, i, finalment, els *Comentaris a la història natural de Plini*, obra escrita en italià per Joan Rainaldo i que va pertànyer a la biblioteca del Duc de Calàbria que durant segles va ser albergada en el monestir de Sant Miquel dels Reis, lloc on es troba ubicada l'actual Biblioteca Valenciana.

Com ja hem indicat, al costat de les imatges de diferents incunables i manuscrits, els usuaris de la *Biblioteca Valenciana Digital* trobaran transcripcions i traduccions d'ells, bé ja publicades, bé inèdites, obra de tècnics de la mateixa Biblioteca Valenciana, que faciliten l'accés i lectura de totes aquestes joies bibliogràfiques per part de persones no acostumades a les grafies pròpies del segle xv. En ocasions, la digitalització d'aquestes transcripcions, traduccions i estudis especialitzats ha suposat la reproducció tant d'investigacions universitàries recents com d'obres clàssiques de la historiografia valenciana tals com l'estudi de Tramoyeres

Blasco sobre la *Bíblia valenciana* de Bonifaci Ferrer, com les edicions efectuades per Martí Grajales de *Lo passí en cobles* i de *Les trobes en laors de la Verge Maria* o com la desconeguda edició del *Regiment de la cosa pública* impresa a València en 1927 que no figura en els repertoris bibliogràfics clàssics o especialitzats i de la que es conserva un exemplar en la Biblioteca Valenciana.

Des de la secció «Polígrafs valencians», els usuaris de BIVALDI podran accedir, via web, a edicions digitals de les obres de polígrafs valencians com G. Maians, Lluís Vives, Sempere i Guarinos, etc. Gràcies a un potent «motor de recerca», al tractament OCR de les imatges i al seu adequat etiquetatge HTML, l'usuari d'aquesta col·lecció pot cercar qualsevol paraula en l'obra d'un polígraf. Així, per exemple, en el cas de G. Maians la recerca es pot realitzar al llarg de la totalitat de la seua obra editada en espanyol (Obres completes, Epistolari, etc) així com en llibres, congressos i investigacions dedicades a la seua figura (en total unes 19974 pàgines impreses en paper).

JAUME J. CHINER GIMENO